

tot in '43 nauwelijks geheime informatie uit bezet gebied. 'De organisatie en het algemene beleid der geheime diensten (hadden)', aldus een conclusie van de Enquêtecommissie die wij onderschrijven, 'in sterkere mate dan onder normale omstandigheden onderdeel van het regeringsbeleid moeten uitmaken.'¹ Dat was niet het geval. Wanneer een bepaalde minister voor een bepaalde geheime dienst verantwoordelijk was, dan werden de zaken geheel aan hem overgelaten. Persoonlijke tegenstellingen en rivaliteiten konden, doordat er geen sprake was van stevige coördinatie, teveel effect hebben. Coördinatie was nu eenmaal niet Gerbrandy's *fort*. De wil tot coördinatie moest bovendien niet alleen bij de minister-president leven maar ook bij zijn ambtgenoten en enkelen hunner prefereerden het, op eigen houtje te opereren. Van den Tempel handelde in '40 zonder overleg met zijn ambtgenoten toen hij goedkeurde dat Meyer Sluijser met Laming (SOE) ging samenwerken (en Sluijser handelde geheel buiten de ministers om toen hij begin '42 bevorderde dat Dessing zou trachten, Vorrink naar Londen te halen), Dijkhoorn stond aan Laming candidaat-agenten af (zonder te vragen wat hun taak zou zijn) en weigerde alle hulp aan van 't Sant die voor geheime inlichtingen uit bezet gebied moest zorgen. Ook van Furstner kreeg van 't Sant weinig medewerking. In tegenstelling tot wat had behoren te gebeuren, stonden de noden van de geheime diensten niet centraal en werd ook te vaak met de verantwoordelijkheid geschoven. Op de sector van SOE kwam er pas eind '41 een verantwoordelijke minister (Furstner) en in '42 waren er drie in successie (Furstner, van Boeyen, en van Lidth). Op de sector van MI-6 waren er in de periode juli '40-eind '42 zelfs vijf (Gerbrandy, van Boeyen, Furstner, opnieuw Gerbrandy, van Lidth). Waar zo met verantwoordelijkheden geschoven werd, was ook sprake van onvoldoend toezicht op het beleid van de hoofden der geheime diensten. Voor die ongelukkige situatie moet men de aansprakelijkheid leggen waar zij behoort: bij de minister-president.

Nimmer bevreesd als hij was om verantwoordelijkheid te dragen, was Gerbrandy een uitstekend minister als hij kundige krachten onder zich had. Waren die er niet, dan ging ook hij, belaagd door zijn ambtgenoten en opgejaagd door de koningin, in een milieu dat ten aanzien van de geheime diensten vergiftigd was van jaloezieën, zwalken, nu eens bij de een, dan weer bij de ander steun zoekend. Het dieptepunt werd in '42 bereikt. Midden in de oorlog is er in Londen zes maanden lang geen Nederlandse inlichtingendienst geweest.

¹ A.v., dl. IV a, p. 11.